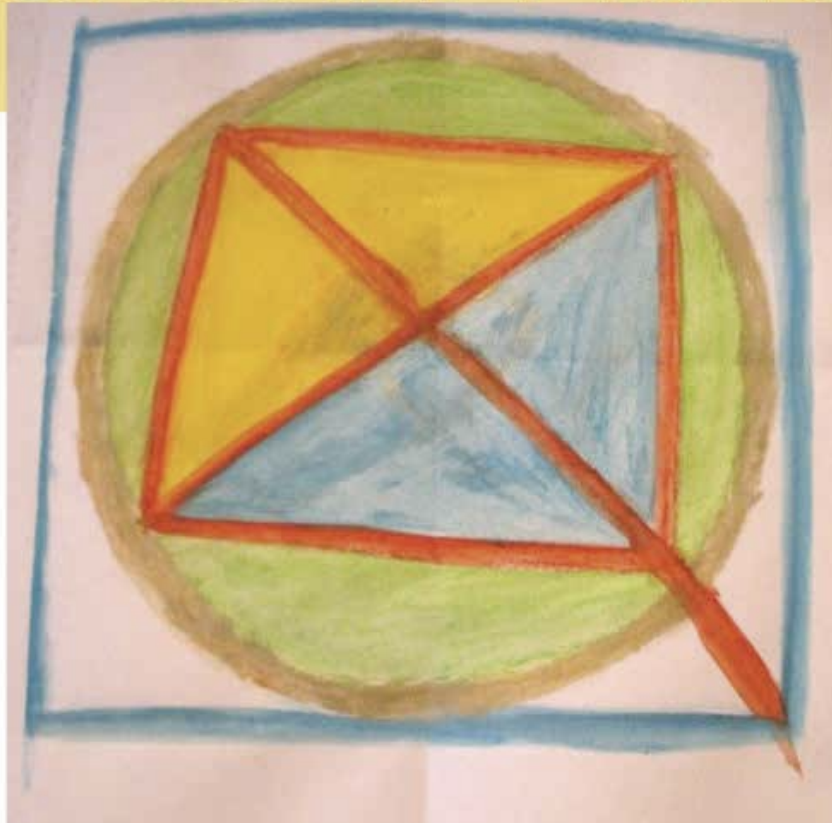

UDSTILLING

Exhibition

d.10.4.2015 kl.14-16 i Asylcenter Fredericia

Women from Syria and Ukraine show their paintings
from the work-shop Paint&Talk with Mette Hind.

Everybody is welcome!

KUNSTENS BROBYGGENDE SPROG

Tekst: **Mette Hind**

Mal & Tal projekt med asylansøgere

Som frivillig og som kunstterapeut meldte jeg mig på banen i det lokale asylcenter i 2016. I denne artikel vil jeg dele mine erfaringer fra to workshops med asylansøgere, hvor jeg arbejdede med kunstterapeutiske metoder i en ikke-terapeutisk sammenhæng.

På asylcentret boede der 500 mennesker af 26 forskellige nationaliteter, 375 mænd og 125 kvinder, heraf 40 børn under 18 år. Forudsætningen for at deltage i en workshop var udelukkende, at man havde lyst til at udtrykke sig med farver på papir. Asylcentrets personale pointerede, at det var vigtigt ikke at ribbe op i gamle sår og traumer.

Eksilstress og traumer er mere reglen end undtagelsen i asylcentre. Et asylcenter er nærmest som et samfund i samfundet. Der gælder andre regler, og der foregår ikke ret meget, så kvinderne kom bl.a. til workshoppen for ganske enkelt at få et lille frirum i en hverdag præget af passiv og bekymret venten.

METODER

Min læremester, kunstneren og pioneren inden for tysk kunstterapi Gerlach Bommersheim, skriver, at han har givet afkald på en systematisk metodik, da 'ren' metode bør betragtes med mistænksomhed, fordi den forsøger at undgå tilfældet og omvejene. Han kalder 'den rene metode' for kontrolbesat og steril. Bommersheim foreslår at lave en analog til Adornos sætning:

"Det er kunstens opgave at skabe kaos i den gældende orden." Bommersheim vover denne påstand: "Kaos i metoderne skaber orden i sjælen." Min lærer tilføjer, at man i dag ikke ville sige kaotisk, men 'integrativ'. (Bommersheim 1998:84-85, min oversættelse).

Samtidig med at jeg er inspireret af min læremesters hang til kaos, var jeg også meget bevidst om, at netop disse asylansøgere havde oplevet så meget kaos i deres flygtningeliv, at de i høj grad havde behov for struktur, en ramme, som føltes tryk. Jeg balancerede mellem fornøjelsen ved frihed, åbenhed og plads til det individuelle udtryk og samtidig trygheden ved, at jeg satte en ramme for vores sammenkomster i maleværkstedet.

Vibeke Skov betegner kunstterapien som en brobygger mellem de to hjernehalvdele, netop fordi den både opererer kognitivt og emotionelt: "*Art therapy being emotional and cognitive, nonverbal and verbal could be anticipated as a method which might help in recreating a bridge between the two sides of the brain.*" (Skov 2015:75). Sådan oplevede jeg også mit arbejde med asylansøgerne, en integrativ rejse mellem de to hjernehalvdele.

Desuden har Kis Henriksens arbejde med traumatiserede børn og deres lærere og pædagoger fra Bosnien-Hercegovina været en stor inspiration for mig, da jeg i mødet med asylansøgerne også har arbejdet med en form for kunst- og traumepædagogik. "I den traumepædagogiske praksis er der tale om et møde mellem kunst og traume, hvor kunsten skal forstås som æstetiske udtryk eller udtryk for sanseindtryk, oplevelser og erfaringer (...)." (Henriksen 2013:22).

”Eksilstress og traumer er mere reglen end undtagelsen i asylcentre. Et asylcenter er nærmest som et samfund i samfundet. Der gælder andre regler, og der foregår ikke ret meget ...

MAL & TAL

Min første gruppe bestod af ni syriske kvinder og en enkelt fra Ukraine.

De yngre kvinder kunne lidt engelsk, men ellers måtte vi klare os med fagter og kunstens ordløse sprog. Min veninde fra Litauen, som kan russisk, kom med og oversatte for den ukrainske kvinde, da hun ikke kunne engelsk. Vi mødtes tre gange og malede en gang om ugen. Hele forløbet sluttede af med en udstilling af kvindernes billeder. Udstillingen var en del af en dag med åbent hus, hvor borgere fra byen kunne komme og opleve asylcentret indefra.

Foruden vores udstilling blev der lavet eksotisk mad, danset, leget, spillet boldspil og lavet rundvisninger.

Jeg kaldte vores tre møder for *Mal & Tal-workshops*. Det var ikke terapi, men kunstterapeutiske metoder i ikke-terapeutiske rum. Da jeg skrev mit speciale i kunstterapi, handlede det netop om, hvordan de kunstterapeutiske metoder også kan anvendes uden for terapiloalet.

NAVNE, TRÆ OG MANDALA

Den første dag vi var sammen, præsenterede kvinderne sig og fortalte, hvad deres navn betød. Navnet er nok den stærkeste identitetsmarkør overhovedet. Navnerunden var begyndelsen til det relationelle fællesskab, som langsomt udviklede sig. Alle gruppedeltagerens navne havde en særlig og ofte en poetisk betydning: Hiba: Guds nåde, nåde og ynde, Media: kejserinde for det kurdiske folk, Najah: succes, Hanine: noget savnes, Nimat: nåde givet af Gud, Nazira: det samme som en anden, Abeer: duften af blomster, Fatema: Muhammeds datter, efter man holder op med at amme, Maha: dådyrøje (ørkendådyr), Svitlana: lys.

Efter præsentationen malede kvinderne et navneskilt til den bolig, som de drømte om at få i Danmark, hvis det lykkedes at få asyl. Foruden navnet dekorerede de skiltet med symboler, som de godt kunne lide, blomster, fugle og andet.

Den næste gang vi mødtes, malede kvinderne et træ, som de kendte og kunne lide. Vi startede med en kort meditation, hvor kvinderne kunne tænke på et træ, der havde betydning for dem. Derefter gjorde vi som sidst, malede i stilhed, og når billederne var færdige, lavede vi en 'dronningerunde'. Kvinderne hængte deres træer op på væggen, hvor hver især fortalte om sit billede til hele gruppen.

Den tredje gang vi mødtes, malede kvinderne en mandala. Inden malearbejdet, lavede vi en 'hook-up', en lille koncentrationsøvelse, der får højre og venstre hjernehalvdel til at 'tale sammen'.

Inden mandala-maleriet fortalte jeg lidt om, hvad mandala kan betyde, om centrum og periferi. Derefter en guidet meditation, hvor kvinderne visualiserede en dør, der viste vej ind til mandalaen, til de lyse og de mørke sider af deres liv. Der var mulighed for at lave cirklen med en passer, og det ville de alle meget gerne. Det var, som om de følte sig mere trygge ved at male inden for cirkelns struktur, stregerne og hele udtrykket blev mere frit denne tredje gang, vi malede sammen. Vi fik en ny deltager den dag, Shamiran, som var højgravid, og som brændte for at male og tydeligvis havde prøvet det før.

Især mandala-billederne udtrykte kvindernes sanselighed.

Hanne Stubbe Teglbjærg skriver i sin afhandling om skabende kunstterapi med mennesker, der har en psykisk lidelse: ”Den erfaring, som patienten opnår i en æstetisk refleksion, er en sanselig erfaring. Det betyder, at ikke kun maleprocessen, men også oplevelsen af billedet vækker kropslige fornemmelser.” (Teglbjærg 2011:53).

KVINDERNES TILBAGEMELDINGER

Det var en stor og lærerig oplevelse for mig at møde disse modige og stærke kvinder i et malende fællesskab. I evalueringen af forløbet blev der bl.a. sagt:

- Det føles ligesom at være tilbage i barndommen. Jeg har ikke tegnet, siden jeg gik i skole.
- Det er spændende.
- Det bedste er meditationen.
- At forestille sig noget med lukkede øjne er dejligt.
- Atmosfæren er, som om vi er søstre.
- Rart med et sted til andre tanker end bekymringerne.
- Glad, fordi underviseren har et åbent hjerte.
- Det er svært at tegne, men jeg prøvede, og jeg gjorde det.

UDSTILLING

Allerede i begyndelsen af forløbet spurgte jeg kvinderne, om de ville være med til at udstille deres billeder, og om en lille gruppe ville være aktive omkring ophængning og organisering. Mange var bekymrede for, at mændene i asylcentret ville grine ad deres billeder, men til slut indvilgede de dog i at vise deres værker frem.

De to søstre Hiba og Nimat samt Abeer meldte sig som udstillingsudvalg og gjorde en stor indsats, så alle billeder hang lige og smukt i vores lokale. De sørgede også for, at der blev serveret syriske lækkerier, som de selv havde bagt. Der kom mange gæster fra byen, og der blev ikke grinet. Abeer ville ikke have sit navneskilt hængende fremme, fordi hendes efternavn måske kunne bringe hendes mand i fare. Abeer vidste ikke, om hendes mand var levende eller død, eller hvor i Syrien han befandt sig nu.

TRAUMATISEREDE UNGE MÆND

Senere fik jeg mulighed for at male med to unge mænd fra asylcentret. De kom hen i mit værksted, hvor vi ligeledes malede sammen tre gange. Mændene var fra Iran og Irak. Den ene kunne både engelsk og arabisk, så han kunne oversætte for den anden, som var kurder, men forstod arabisk.

Første gang vi var sammen, arbejdede vi med blyant og kul og lavede portrætter. Vi startede med faste og tørre materialer, som ikke i samme grad som de flydende farver kan føre til retraumatisering. Anden gang lavede vi en øvelse, hvor de malede en betydningsfuld oplevelse, som de selv var en del af. Denne dag arbejdede vi også med ler. Vi kunne ikke tale ret meget sammen, men begge de unge mænd så ud til at nyde at udtrykke sig kreativt samt at få et pusterum fra asylcentret og den daglige venten på svar angående opholdstilladelse.

”Kunsten er ligesom en måde for dem at behandle deres følelser på – blive menneske igen så at sige”, skriver Mellemøst-korrespondenten Marcus Rubin om nogle syriske kunstnere, som har fået mulighed for et maleophold på kunstcentret Art Residence Aley i Libanon¹. (Politiken 2015).

NOGET FRASTØDENDE OG NOGET TILTRÆKKENDE

Da jeg hældte den røde farve op ved vores tredje møde, blev den kurdiske mand ligbleg og råbte på sit sprog: "Blod, blod". Jeg måtte holde min hånd beroligende på hans skulder, indtil hans indre billeder af uhyggelige erindringer fortog sig.

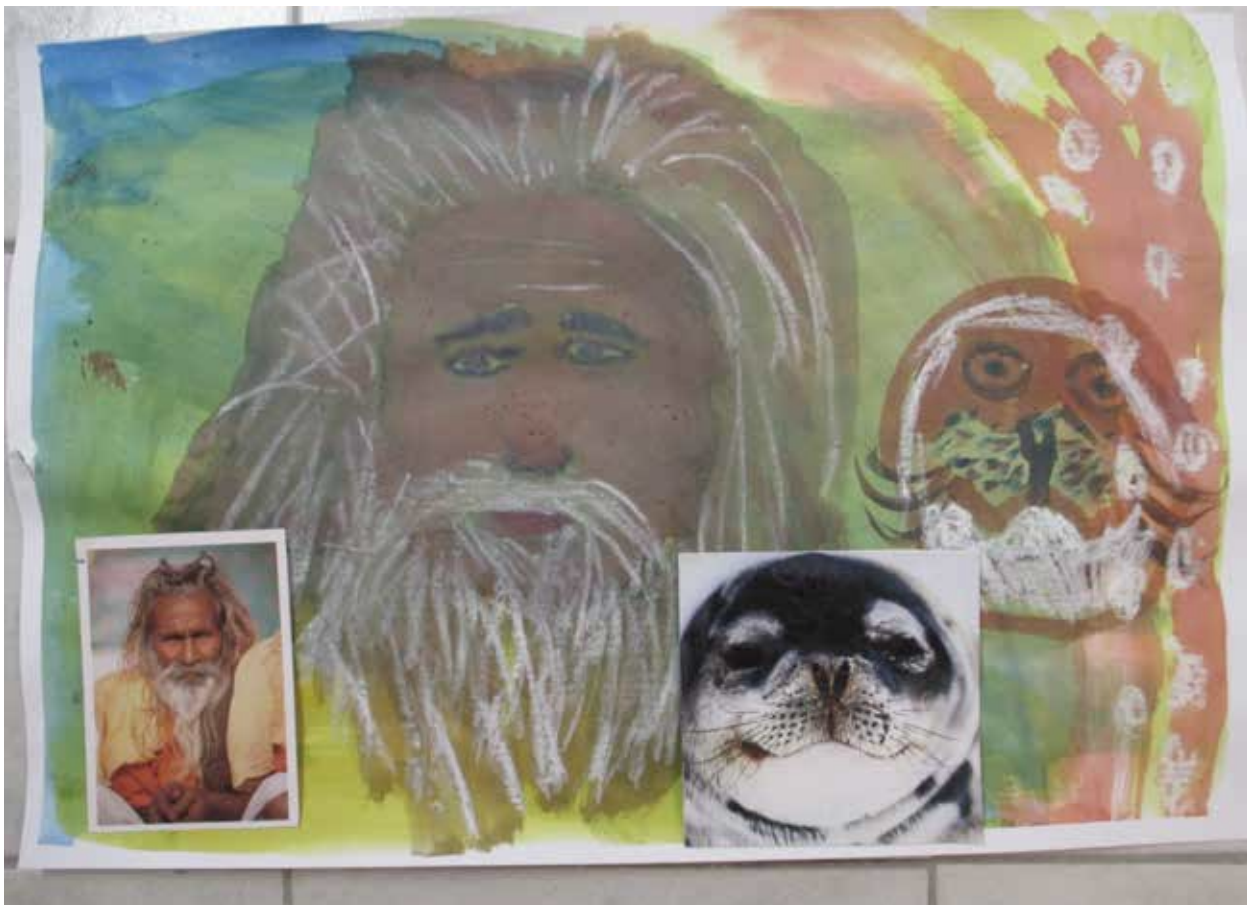
Denne gang arbejdede vi med inspiration fra postkortbilleder. De skulle vælge et tiltrækkende og et frastødende billede. Den kurdiske mand valgte et billede af Anne Frank med et palæstinensertørklæde om halsen. Jeg spurgte, om han kendte Anne Frank, men det gjorde han ikke. Jeg fortalte, at hun som barn sad i KZ-lejr i Tyskland og døde der. Da han forstod, at hun var jøde, ville han ikke vælge det postkort som tiltrækkende. Hans frastødende kort var et billede af en sæl, som de fleste i vores kultur nok vil finde sødt, men han havde aldrig set en sæl og syntes, den virkede farlig og frastø-

¹ www.artresidencealey.com

dende. Den samme kurder var med på Fredericias fodboldhold og følte sig meget knyttet til byen.

Den lidt ældre (22 år) iraner valgte et typisk Marc Chagall-billede som det tiltrækkende. Det fantasifulde Chagall-univers var det helt rigtige for ham til at få gang i sit eget udtryk. Hans frastødende billede var Louise Bourgeois' skulptur af den store edderkop. Edderkoppen bliver ofte valgt som det frastødende kort, også når jeg bruger postkortene i andre sammenhænge.

Da vi tog afsked efter tre gange Mal & Tal i mit værksted for kunstterapi og kreativitetstræning, var der stor usikkerhed hos begge de unge mænd om, hvor de skulle hen. Asylcentret skulle lukkes, og alle beboere skulle flyttes til andre indretninger, måske til teltlejre. De var begge vokset op i flygtningelejre, og deres familier havde samlet alle de penge, de kunne, så disse drenge kunne få en chance for et liv uden krig og angst. Gid det må lykkes.

KULTURBAGGRUNDENS BETYDNING

Som en følge af mine nyvundne erfaringer med Mal & Tal med asylansøgerne ønskede jeg mere viden om, hvordan man bedst møder traumatiserede flygtninge. Jeg fik mulighed for at deltage i et kursus med psykoterapeuterne MPF Pia Rubærno Fjelksted og Kathrine Telcs, to specialister på området. Kurset blev udbudt af Dansk Psykoterapeutforening.

'Kroppen husker' blev bekræftet gang på gang i løbet af kurset. Vi arbejdede med vores egne kroppen-huskererfaringer og delte dem med de andre deltagere i små grupper. Peter A. Levines teori om helbredelse af traumer og hans metode til at gendanne kroppens visdom blev ikke blot formidlet som teori, men også anvendt i praksis. Alle deltagerne havde viden og erfaring fra deres arbejde med traumatiserede flygtninge, så der foregik en rig udveksling. En af deltagerne havde netop fået arbejde i Dansk Flygtningehjælp, hvor hun skulle arbejde med en metode, der hedder TRE, *Tension, Stress & Trauma Release Exercise*, en række fysiske øvelser, som hjælper til at få kontakt med dybe stressmønstre forplantet i musklerne. Metoden er udviklet af Dr. David Bercei. Både Levine og Bercei er inspireret af viden om dyrs evne til at komme sig oven på meget truende og stressende situationer.

På kurset blev der lagt vægt på, at traumer ikke kun er en individuel sag, men også har forbindelse til samfundsforhold, miljø, familie og opvækst samt personlige dispositioner. Fx må kurderens afvisning af postkortet med Anne Frank forstås i en større kontekst end den personlige. Folkemord, krig og forfølgelser gennem årtier eller århundreder kan lagre sig i individet som en social arv.

BEDRE SELVVÆRD OG JEGBEVIDSTHED

Allerede under min uddannelse som kunstterapeut erfarede jeg med en gruppe unge, som havde været udsat for ekstrem vold, at de kunstterapeutiske øvelser hjalp dem til større selvværd og en stærkere jegbevidsthed.

Ligesom asylansøgerne brugte de det kunstneriske udtryk som et alternativt sprog (Hind 2001). Gruppearbejde med kunstterapeutiske metoder synes i høj grad at kunne give mennesker i en udsat position et pusterum og en mulighed for at finde sig selv.

LITTERATUR

- Bommersheim, Gerlach: *Rotkäppchen im Schwarzwald*. Schriftenreihe der APAKT, Arbeitsgemeinschaft für psychoanalytische Kunsttherapie. Claus Richter Verlag 1998.
- Henriksen, Kis: *Den blødende bro – tavshedens stemme. Om mødet mellem kunst og traume gennem den traumepædagogiske praksis* "Kunsten at forme et sprog". Forlaget Kis 2013.
- Hind, Mette: *Kunsttherapeutische Methoden In Nicht-Therapeutischen Raum*. Diplomarbeit 2001. (Ikke publiceret).
- Rasmussen, Birgit: *Min tabte barndom og Udenfor rækkevidde. To beretninger – en bog om traumatiserede flygtninge*. Forlaget BIRA 2013.
- Rothschild, Babette: *Kroppen husker*. Klim 2004.
- Rubin, Marcus: *Kunst skal hele Syrien*. In: *Politiken*, sektion 2 (kultur), s.1. 16.7.2015.
- Skov, Vibeke: *Integrative Art Therapy and Depression. A Transformative Approach*. Jessica Kingsley Publishers, London and Philadelphia 2015.
- Teglbjærg, Hanne Stubbe: *Skabende kunstterapi*. Århus Universitetsforlag 2011.

Mette Hind er cand.phil. i pædagogik fra Københavns Universitet, pædagog og kunstterapeut fra APAKT, Hamborg. Psykoterapeut MPF. Har arbejdet inden for det social- og kunstpædagogiske område i mange år og som konsulent for NVIE, Nationalt Videncenter for Inklusion og Eksklusion.